
ممنوعیت بین‌المللی به‌کارگیری کودکان درمخاصمات مسلحانه

حسین آقائی جنت‌مکان*

دیباچه

بهره‌گیری روزافزون از کودکان به عنوان نیروی نظامی در نبردهای مسلحانه در چند دهه گذشته نگرانی جامعه بین‌المللی را برانگیخته است. به طوری که استفاده از کودکان در نبردهای مسلحانه اعم از بین‌المللی و داخلی موضوع مباحثات مجامع بین‌المللی بوده است. کنوانسیون‌ها و معاهدات بین‌المللی متعددی نیز در این زمینه به تصویب رسیده است. کنوانسیون‌های بین‌المللی برخی تعهدات و الزامات را به دولت‌ها در جهت عدم به‌کارگیری افراد زیر ۱۸ سال در نیروهای مسلح تحمیل می‌نماید.

کنفرانس‌های بین‌المللی صلیب سرخ در سال‌های ۱۹۹۵ و ۱۹۹۹ و نیز گزارش‌های

* دکتر حسین آقائی جنت‌مکان، استادیار گروه حقوق دانشگاه شهید چمران اهواز است.
(housein_aghaei@yahoo.com)

پذیرش: ۱۳۸۹/۲/۲

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۷/۲۰

فصلنامه مطالعات بین‌المللی (ISJ)، سال هفتم، شماره ۱، تابستان ۱۳۸۹، صص ۷۴-۵۳.

دبیرکل سازمان ملل متحد و قطعنامه‌های متعدد شورای امنیت حکایت از تشدید وضعیت درسال‌های اخیر دارد. آخرین بار شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطعنامه شماره ۱۲۰۶ مصوب ۳۰ ژانویه ۲۰۰۳، از کلیه طرف‌های درگیر در مخاصمات مسلحانه که با نقض تعهدات بین‌المللی خود از میان کودکان سربازگیری می‌نمایند و از آن‌ها در مخاصمات استفاده می‌کنند درخواست می‌نماید به این کار به فوریت پایان دهند. در سال ۱۹۹۹ پروتکل شماره ۱۸۲ با عنوان «ممنوعیت و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کارکودک»^(۱) به تصویب سازمان بین‌المللی کار رسید و بسیاری از دولت‌ها از جمله دولت ایران (در سال ۱۳۸۱) نیز آن را تصویب کرده است. براساس ماده ۳ پروتکل فوق، اصطلاحات «بدترین اشکال کارکودک» شامل استخدام به زور یا اجباری کودکان برای استفاده در مخاصمات مسلحانه می‌شود. ماده ۲ پروتکل شماره ۱۸۲ کودک را هر فرد زیر ۱۸ سال می‌داند. و به دولت‌ها توصیه می‌کند که به محض عضویت در پروتکل، اقدامات فوری و موثری را برای رعایت این ممنوعیت انجام دهد (بابائی، ۱۳۸۳، ص ۳۰۹).

در ۲۲ آوریل سال ۲۰۰۴ در قطعنامه ۱۵۳۹ شورای امنیت با لحن قاطع این رویه را محکوم و تصمیمات شدیدی را برای مقابله با اقدامات دولت‌ها یا گروه‌های مسلح اتخاذ کرد. بنابر آمار سازمان‌های بین‌المللی، در حال حاضر، بیش از ۳۰۰ هزار کودک سرباز (پسر و دختر) در سراسر جهان وجود دارد (مصفا، ۱۳۸۳، ۴۴؛ بابائی، ۱۳۸۳، ۳۰۳) که ۴۰ درصد آن‌ها را دختران تشکیل می‌دهد. اعتراضات و تلاش‌های گسترده جهانی در این خصوص نتوانسته است مانع از اعزام کودکان به عنوان جنگجو به جبهه‌های نبرد شود. روز ۱۲ فوریه (روز تصویب پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک) به عنوان روز «دست قرمز» نامیده شد تا جهانیان نسبت به سرنوشت کودکان حساس باشند و در بهبود وضعیت آنان بکوشند. دست یابی به راه کارهای جدید برای پایان دادن به استفاده از کودکان در عملیات جنگی در سرلوحه برنامه‌های مجامع بین‌المللی اعم از دولتی و غیر دولتی قرار دارد. سال گذشته به همت یونیسف کنفرانس بین‌المللی

در پاریس با عنوان «کودکان را از عملیات جنگی نجات دهیم» برگزار شد.^(۲) دوست بلازی وزیر امور خارجه وقت فرانسه در مراسم آغاز به کار این کنفرانس: «استفاده از کودکان در عملیات جنگی را به بمب در حال انفجاری تشبیه کرد که رشد و ثبات قاره آفریقا و نقاط دیگر جهان را تهدید می‌کند.» اساسنامه رم نیز به جرم انگاری استفاده از کودکان در نبردهای مسلحانه بین‌المللی و داخلی مبادرت کرده است و ضمانت اجرای کیفری نیز قائل شده است. در همین راستا، دیوان کیفری بین‌المللی نیز محاکمه یک شبه نظامی کنگوئی را به عنوان اولین پرونده مربوط به سربازان کودک آغاز کرده است. در بیان دلایل ممنوعیت استفاده از کودکان به عنوان سرباز گفته شده است که کودکان سرباز^(۳) بسیار اطاعت پذیر بوده و به سادگی می‌توان بر آنها فرمان راند. این کودکان در صحنه‌های نبرد بی‌تشخیص و کورکورانه انجام وظیفه می‌نمایند. (ممتاز، ۱۳۸۴، ص ۲۵۰؛ بابائی، ۱۳۸۳، ص ۳۰۴؛ Werle, 2005: 332) مشارکت کودکان در مخاصمات خشونت را به آنها یاد می‌دهد، به آموزش آنها صدمه می‌زند و منجر به صدمات شدید جسمی و روحی (Trauma) می‌شود. کودکان رزمنده می‌توانند ناپایدار باشند و خطری برای دیگران از جمله غیر نظامیان، کارکنان بشردوستانه و اشخاص ناتوان از جنگ در پی داشته باشد (Werle, op.cit). در جستار حاضر، ابتدا تعهدات دولت‌ها برای ممانعت از پیوستن کودکان به نیروهای مسلح مورد بحث قرار می‌گیرد (مبحث نخست)، سپس به شکل‌گیری قاعده عرفی در حقوق بین‌الملل در این زمینه پرداخته می‌شود (مبحث دوم)، در پایان به جرم انگاری سربازگیری از کودکان پرداخته می‌شود (مبحث سوم).

مبحث نخست - تعهدات دولت‌ها برای جلوگیری از پیوستن کودکان به نیروهای مسلح

با این که برخی معتقدند کودکان مشمول حمایت‌های کلی مقرر در ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های ژنو در خصوص غیر نظامیان یعنی کسانی که در مخاصمات مشارکت

ندارند، قرار می‌گیرند؛ لکن، برای نخستین بار ماده ۷۷ پروتکل یکم الحاقی تحت عنوان حمایت از کودکان، طرف‌های مخاصمه را ملزم می‌کند که « همه گونه اقدامات ممکن را به عمل آورند تا کودکانی که به سن پانزده سال نرسیده‌اند، به طور مستقیم در مخاصمات شرکت نمایند و به ویژه از به‌کارگیری آن‌ها در نیروهای مسلح خود اجتناب نمایند. همچنین طرف‌های مخاصمه را ملزم می‌دارد که در به‌کارگیری افرادی که سن آن‌ها از پانزده سال بیش‌تر است اما هنوز به سن ۱۸ سالگی نرسیده‌اند اولویت را به کسانی خواهند داد که سن بیش‌تری دارند.» در رابطه با ماده فوق چند نکته مطرح است: نخست این که، مفهوم حقوقی تعهد مذکور در ماده فوق، «تعهد به فعل» است نه «تعهد به نتیجه». دوم، ماده ۷۷ پروتکل الحاقی اول تنها به «شرکت مستقیم» کودکان در مخاصمه مسلحانه اشاره دارد، نه به مشارکت غیر مستقیم. در نتیجه تفسیر از مشارکت غیر مستقیم را به عهده دولت‌ها واگذار کرده است. پروتکل الحاقی دوم حمایت از کودکان را تشدید و تقویت کرد. ماده ۴ پروتکل دوم، استخدام کودکان کمتر از ۱۵ سال را در نیروها یا گروه‌های مسلح ممنوع می‌کند و نیز شرکت آنان را در منازعات مسلحانه مجاز نمی‌داند. ماده ۴(۳) (ج)، «استخدام کودکان کمتر از ۱۵ سال را در نیروها یا گروه‌های مسلح و نیز مشارکت آنان را در منازعات مسلحانه ممنوع می‌داند.» حمایت مقرر در پروتکل الحاقی دوم از حمایت مقرر در پروتکل الحاقی اول در این زمینه کامل‌تر است. زیرا ممنوعیت مقرر در ماده ۴ پروتکل الحاقی دوم هم شامل مشارکت مستقیم آنان می‌شود و هم مشارکت غیر مستقیم آنان در نبردها مانند مبادرت به جمع‌آوری اطلاعات، انتقال و ابلاغ دستورهای نظامی و حمل مهمات و آذوقه برای رزمندگان می‌شود. دوم، هم قوای حکومتی مشمول این ممنوعیت هستند و هم گروه‌های شورشی که ید طولانی در به‌کارگیری کودکان سرباز دارند. (ممتاز، همان. ص ۱۲۴؛ بابائی، پیشین، ص ۳۰۶)^(۴)

مقررات فوق در بند ۳ و ۲ ماده ۳۸ کنوانسیون حقوق کودک^(۵) مورد قبول قرار گرفته است. ماده ۳۸ کنوانسیون حقوق کودک کشورهای طرف کنوانسیون را ملزم

می‌داند که به مقررات حقوق بشردوستانه بین‌المللی که مربوط به کودکان می‌شود، احترام بگذارند. همچنین کشورهای عضو باید هرگونه اقدام عملی را جهت تضمین اینکه افراد کمتر از ۱۵ سال درمخاضات مستقیماً شرکت نمی‌کنند به عمل آورند. کشورهای عضو از استخدام افراد کمتر از ۱۵ سال در نیروهای مسلح^(۶) کشور خودداری خواهند کرد. این کشورها برای استخدام افرادی که بالای ۱۵ سال و زیر ۱۸ سال سن دارند، اولویت را به بزرگترها خواهند داد. کنوانسیون همچنین اضافه می‌کند که کشورهای عضو، براساس تعهدات خود نسبت به حقوق بین‌الملل بشردوستانه در جهت حمایت از افراد غیر نظامی به هنگام جنگ‌های مسلحانه، تمام اقدامات عملی را برای تضمین حمایت و مراقبت از کودکانی که تحت تأثیر عواقب جنگ قرار گرفته‌اند، به عمل خواهند آورد. گرهارد ورله معتقد است با توجه به اینکه تاکنون ۱۹۱ کشور حقوق کودک (۱۹۸۹) را مورد تصویب قرار داده‌اند، ممنوعیت استفاده از کودکان سرباز به یک قاعده حقوق بین‌الملل عرفی تبدیل گردیده است. (werle,2005:332)

نکته‌ای که ذکر آن مهم است این است که هرچند پروتکل الحاقی دوم هرگونه استخدام کودکان زیر ۱۵ سال در نیروهای مسلح و هر نوع مشارکت اعم از مستقیم و غیر مستقیم را در نبردها کاملاً ممنوع می‌دارد، لکن متأسفانه حرکت روبه پیشرفت در جهت حمایت از کودکان در نبردها که با تصویب قطعنامه شماره ۹ در بیست و پنجمین کنفرانس صلیب سرخ در سال ۱۹۸۸ با عنوان « حمایت از کودکان درمخاضات مسلحانه » آغاز شد، با تصویب ماده ۳۸ کنوانسیون حقوق کودک به تضعیف گرائید. زیرا کنوانسیون حقوق کودک به وضع قبل از تصویب پروتکل الحاقی دوم بازگشت. کنوانسیون حقوق کودک تنها مشارکت مستقیم کودکان در نبردها را منع می‌کند و چون تنها ناظر به منع مشارکت مستقیم در منازعات است، از ماده ۴ پروتکل دوم ضعیف‌تر بوده و پیشرفتی محسوب نمی‌گردد. کمکی که کنوانسیون حقوق کودک به اجرای سایر اسناد بین‌المللی نموده آن است که کنوانسیون، کودک را تعریف کرده است. در ماده یک کنوانسیون « کودک » به هر فرد انسانی زیر ۱۸ سال سن اطلاق می‌شود که نسبت به

پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ پیشرفت مهمی محسوب می‌شود. برخی حقوق دانان حقوق بین‌الملل خواسته‌اند ضعف کنوانسیون حقوق کودک را این‌گونه جبران نمایند که ماده ۳۸ (۱) کنوانسیون با ارجاع کلی به مقررات حقوق بشردوستانه در خصوص حمایت از کودکان، از دولت‌ها می‌خواهد که مقررات مزبور را رعایت نمایند و چون ماده ۴ پروتکل دوم حاکم بر ماده ۳۸ و مناسب‌تر به حال کودکان است در نتیجه آن را قابل اجرا می‌دانند (ممتاز، پیشین، ص ۱۲۶).

مجمع عمومی ملل متحد در ۲۵ می ۲۰۰۰ «پروتکل اختیاری مربوط به کنوانسیون حقوق کودک راجع به دخالت کودکان در مخاصمات مسلحانه» را به تصویب رساند.^(۷) این پروتکل در ۱۲ فوریه ۲۰۰۲ لازم‌الاجرا شد. ماده یک این پروتکل از دولت‌های عضو می‌خواهد همه اقدامات ممکن را انجام دهند تا اعضای نیروهای مسلح آنان که به ۱۸ سال نرسیده‌اند، به طور مستقیم در منازعات شرکت نکنند. تعیین سن ۱۸ سالگی در ماده فوق برای مشارکت در نبرد، آشکارا پیشرفتی مطلوب به نظر می‌آید. ماده ۲ پروتکل اختیاری دولت‌ها را ملزم می‌سازد که افراد کمتر از ۱۸ سال را به استخدام نیروهای مسلح در نیاورند.

ماده ۳ پروتکل تصریح می‌کند که ممنوعیت استخدام کودکان شامل داوطلبان خدمت در نیروهای مسلح نمی‌شود و نیز کسانی که در آموزشگاه‌های نظامی تحت نظارت نیروهای مسلح در حال آموزش هستند. علت تجویز ورود داوطلبانه به خدمت نظام و عدم ممنوعیت محصلان کمتر از ۱۸ سال در مدارس نظامی از شمول ممنوعیت پروتکل، در واقع به خاطر ملاحظه دولت‌هایی بوده که دارای ارتش حرفه‌ای بوده و نگران بودند مشکلی در مسیر استخدامی آنان پیش نیاید.

ماده ۴ گروه‌های مسلح غیر از نیروهای مسلح دولتی را ملزم می‌دارد که به هیچ وجه از افراد کمتر از ۱۸ سال عضوگیری نکنند و از آنان در نبردها استفاده ننمایند. ماده فوق همچنین اضافه می‌کند که دولت‌ها باید عواملان به‌کارگیری سربازان در نیروهای مسلح را به مجازات برسانند.

ماده ۵ پروتکل تصریح می‌کند که هیچ یک از مقررات پروتکل تأثیری بر مقررات داخلی یا دیگر اسناد بین‌المللی و بر حقوق بین‌الملل بشردوستانه که حاوی قواعد مناسب‌تری برای تحقق حقوق کودکان است و حمایت بیش‌تری از کودکان به عمل می‌آورد، ندارد. حقوق‌دانان حقوق بین‌الملل، تنظیم پروتکل اختیاری را رسیدن به مطلوب نمی‌دانند و با توجه به اسناد پیشین در این زمینه، آن را موجب تردید و پیچیدگی حقوق موجود می‌دانند (ممتاز پیشین. ص ۱۲۸).

مبحث دوم - تشکیل یک قاعده عرفی حقوق بین‌الملل

ممنوعیت استفاده از کودکان به عنوان سرباز در مخاصمات مسلحانه تبدیل به یک قاعده عرفی حقوق بین‌الملل شده است. این مسأله در رأی مورخ ۳۱ می ۲۰۰۴ شعبه تجدید نظر دادگاه ویژه سیرالئون^(۸) منعکس شده است. در این رأی، دادگاه به ممنوعیت استخدام کودکان زیر پانزده سال در نیروهای مسلح پرداخته است که طبق ماده ۴ اساسنامه در صلاحیت این دادگاه قرار گرفته است. دادگاه ممنوعیت مزبور را نه فقط مبتنی بر معاهدات حقوق بشردوستانه شامل پروتکل الحاقی یا معاهدات حقوق بشری مانند کنوانسیون حقوق کودک، بلکه مبتنی بر حقوق بین‌الملل عرفی می‌داند (ممتاز، پیشین، ص ۲۷۶).

دادگاه سابقه شکل‌گیری عرف بین‌المللی را از رویه دولت‌ها و اعتقاد حقوقی آنان به لزوم رعایت این قاعده استنباط می‌نماید و سابقه آن را به سال‌ها پیش از تصویب اساسنامه رم و در دهه ۱۹۸۰ می‌داند. دادگاه نه تنها دولت‌ها، بلکه گروه‌های شورشی را نیز ملزم به رعایت این قاعده می‌داند.^(۹)

دادگاه ویژه سیرالئون، با ارتقاء جایگاه ضمانت اجرای حقوق بشردوستانه این اعتقاد برخی دولت‌ها را باطل می‌داند که در صورت عدم الحاق به اسناد حقوق بشردوستانه به عنوان مثال پروتکل الحاقی دوم، تعهدی به رعایت مقررات مندرج در آن نخواهند داشت. شورای امنیت سازمان ملل متحد نیز در قطعنامه ۱۵۲۹ مصوب ۲۲

آوریل ۲۰۰۴ تأکید می‌کند که به لحاظ مسئولیتی که از جهت حفظ صلح و امنیت بین‌المللی در جلوگیری از استخدام کودکان زیر پانزده سال یا مشارکت آنان در نبردهای مسلحانه دارد، در صورت سرپیچی از این ممنوعیت، اقدامات مختلفی از جمله تحریم نظامی کشورهای خاطی را به اجرا خواهد گذارد. پروتکل الحاقی کنوانسیون حقوق کودک در مورد به‌کارگیری کودکان در مخاصمات مسلحانه، ممنوعیت سن استخدام کودکان را از ۱۵ سال به ۱۸ سال افزایش داده است. فلسفه پروتکل الحاقی این است که از کودکان با ایجاد یک حداقل سنی بالاتری حمایت نماید. حداقل سنی ۱۸ سال باید یک قاعده جدید حقوق بین‌الملل عرفی باشد. بنابراین، تعارض بین پروتکل اختیاری که سن مجاز اعزام افراد به خدمت در نیروهای مسلح را تا ۱۸ سال بالا آورده است و اساسنامه دیوان باقی است.

مبحث سوم - سربازگیری از کودکان؛ جنایتی بین‌المللی

هرچند قبل از اساسنامه رم، ممنوعیت استفاده از کودکان به عنوان سرباز در نیروهای مسلح تبدیل به یک قاعده عرفی حقوق بین‌الملل شده بود، لکن این ممنوعیت بیشتر در زمره تعهدات بین‌المللی دولت‌ها بوده است، که ضمانت اجرایی به همراه نداشته است. برای نخستین بار اساسنامه دادگاه ویژه سیرالئون به جرم انگاری استفاده از کودکان به عنوان سرباز در نیروهای مسلح مبادرت کرد.^(۱۰) ماده ۴ دادگاه ویژه سیرالئون مقرر می‌دارد: بسیج اجباری یا ثبت نام کردن کودکان زیر پانزده سال در نیروها یا گروه‌های مسلح یا استفاده از آنان برای مشارکت فعال در مخاصمات.^(۱۱)

اساسنامه رم نیز استفاده از کودکان به عنوان سرباز در نیروهای مسلح را واجد جنبه کیفری دانست^(۱۲) و در ماده ۸، استفاده از کودکان زیر پانزده سال در نیروهای مسلح و یا شرکت دادن آنان را به صورت فعال در عملیات رزمی، به عنوان جنایت جنگی می‌شناسد.^(۱۳) ماده ۸(ب) ۲۶ در این زمینه مقرر می‌دارد: بسیج اجباری یا ثبت نام داوطلبانه کودکان کمتر از ۱۵ سال در نیروهای مسلح یا به کار گرفتن آنان برای

مشارکت فعال در فعالیت‌های جنگی.^(۱۴) ماده ۸(۲) (ه) ۷ نیز در این زمینه مقرر می‌دارد: « بسیج اجباری (conscription) یا ثبت نام داوطلبانه (enlistment) کودکان زیر ۱۵ سال در نیروهای مسلح یا گروه‌های مسلح یا به کار گرفتن آنان برای مشارکت فعال در کارهای جنگی.»^(۱۵)

ماده ۸(۲) (ه) ۷ با ماده ۸(۲) ب ۲۶ مشابه است. تفاوت عمده‌ای که بین این دو بند وجود دارد این است که: در مورد مخاصمه مسلحانه بین‌المللی تنها بسیج اجباری یا ثبت نام کودکان در نیروهای مسلح ملی جرم محسوب می‌شود. برعکس، در مورد مخاصمه مسلحانه غیر بین‌المللی بسیج اجباری یا ثبت نام کردن کودکان شامل همه نیروهای مسلح و حتی گروه‌های مسلح می‌شود (کیتی چایساری، ۲۴۲، ۱۳۸۷). قلمرو اجرای ماده ۸(۲) ب ۲۶ در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی است، حال آن که ماده ۸(۲) (۷) اساسنامه در خصوص مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی است.

به علاوه، با توجه به خصوصیات جنگ داخلی، بسیج اجباری یا ثبت نام کردن کودکان در گروه‌های مسلح هم چنین قابل مجازات است. از آن جایی که اساسنامه، منع فراخوان به خدمت و ثبت نام کردن را به نیروهای مسلح ملی یا منظم یک دولت معین محدود نکرده است، باید توجه داشت که شامل همه نیروهای مسلح دولتی سازمان یافته، گروه‌ها و واحدها از جمله در صورت اقتضاء، سایر نیروهای مسلح که در تعریف ارتش به موجب قوانین ملی آن دولت قرار نمی‌گیرند اما از وضعیت رزمنده بهره می‌برند، می‌شود. با توجه به این امر که ماده ۸(۲) (و)، قلمرو اجرای ماده ۸(۲) (ه) را به موقعیت هائی که گروه‌های مسلح سازمان یافته در آن درگیر هستند محدود می‌کند، مفهوم «گروه‌ها» همان گونه که در ماده ۸(۲) ه (۷) آمده، باید به گروه هائی نظیر گروه‌های مسلح، که از حداقل سازمان یافتگی برخوردارند، اطلاق شود. از طرف دیگر، از آن جا که هیچ یک از مواد ۸(۲) (ه) (۷) و ۸(۲) (و) اساسنامه شرایط بیش‌تری از آن چه در ماده ۱(۱) پروتکل الحاقی دوم لازم است، نظیر وجود سلسله مراتب فرماندهی را ضروری نمی‌دانند، آن‌ها بخشی از عناصری که باید ثابت شوند به شمار نمی‌روند تا آن

جا که به قسمت دوم ماده (۲)(ه)(۷) مربوط است. این نخستین بار است که به‌کارگیری کودکان در نیروهای مسلح صریحاً به موجب حقوق بین‌الملل جرم انگاری شده است. این ممنوعیت، مبتنی بر مقررات موجود حقوق بشردوستانه بین‌المللی و حقوق بشر می‌باشد. با این حال، معلوم نیست که آیا این جرم انگاری به موجب اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، حقوق بین‌الملل کیفری را منعکس می‌کند یا آیا قلمرو جرم به موجب حقوق بین‌الملل عرفی، به شیوه‌های خاصی از به‌کارگیری و استفاده از کودکان سرباز محدود می‌گردد یا خیر.

پیش بینی ضمانت اجرای کیفری و صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی برای رسیدگی به این جرم گام مهمی در این زمینه به شمار می‌رود. به طوری که در سال ۲۰۰۷ اولین پرونده مربوط به استفاده از کودکان به عنوان سرباز از سوی دادستان دیوان مطرح و در حال رسیدگی است.^(۱۶) لویانگا یک شبه نظامی کنگوئی متهم است که در جریان جنگ داخلی در جمهوری دموکراتیک کنگو (بین سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۳) از کودکان برای عملیات جنگی استفاده می‌کرده است. دادستان دیوان گفته است که وی کودکان خردسال را آموزش داده تا دست به قتل بزنند. بی‌شک، در صورتی که پرونده فوق منتهی به رای محکومیت گردد تحول و پیشرفت مهمی در زمینه مبارزه با این جرم به شمار می‌رود.

مبحث چهارم - عناصر جرم

۱. بسیج اجباری یا ثبت نام کودکان

بسیج اجباری یا نام نویسی داوطلبانه یعنی عمل اداری درج نام یک سرباز کودک در فهرست مربوط است. مفاهیم مجبور کردن یا ثبت نام کردن در حقوق بین‌الملل تعریف نشده‌اند. لکن معنای آنها در متن اساسنامه معمول بر معنای عرفی آنها است (Triffterer, 1999, p. 260). بسیج اجباری، به وارد کردن اجباری به نیروهای مسلح اشاره دارد. ثبت نام کردن، به عمل پیوستن داوطلبانه به نیروهای مسلح از طریق ثبت

نام اشاره دارد.

اصطلاحات بسیج اجباری یا ثبت نام کردن جانشین لغت «استخدام کردن» شده است که به کنفرانس رم پیشنهاد شده بود، تا این که این ماده نتواند طوری تفسیر شود که استخدام جنگ جویان زیر پانزده سال را ممنوع کند. مضافاً، نگرانی برخی هیات‌ها این بود که اجرای این ماده را نسبت به کودکان زیر ۱۵ سال که در مدرسی که از سوی نیروهای مسلح ملی تاسیس شده، نظارت شده یا اداره می‌شود، مستثنی نمایند. اصطلاحاتی که نهایتاً مورد توافق قرار گرفت نشان می‌دهد که ورود کودکان زیر ۱۵ سال در نیروهای مسلح ممنوع است و این اصطلاحات شامل استخدام جنگ جویان، گروه‌های دیده بانی یا موسساتی که از سوی نیروهای مسلح تاسیس شده یا تحت نظارت قرار گرفته یا اداره می‌شوند، لکن دارای یک برنامه مدنی ضروری که آموزش ثانوی یا آموزش داوطلبانه را فراهم می‌آورد، نمی‌شود. می‌توان گفت که اصطلاح «ثبت نام کردن» عمدتاً آن‌هایی را که واجد شرایط به‌کارگیری در نیروهای مسلح هستند مشخص می‌کند. با این حال، با توجه به هدف عمده ممنوعیت، مشارکت فیزیکی در نیروهای مسلح یا مدرسی که از سوی نیروهای مسلح اداره می‌شوند و عمدتاً کودکان زیر ۱۵ سال را برای استفاده از جنگ افزار نظامی تعلیم می‌دهند، می‌تواند همچنین به عنوان ورود رسمی از طریق بسیج اجباری یا ثبت نام کردن شناخته شود و در نتیجه، ممنوع باشد.

ماده ۸ اساسنامه دیوان با جرم انگاری سربازگیری از کودکان زیر پانزده سال، تا حدودی مقررات اسناد حقوق بشر دوستانه را کامل تر می‌کند. هدف ماده ۸ اساسنامه رم این است که فقدان ضمانت اجرای قاعده عرفی حقوق بین‌الملل را جبران کند. اولین تفاوت بین بند (ب) و (ه) اساسنامه دیوان در خصوص ممنوعیت به‌کارگیری کودکان در نبردهای مسلحانه این است که بند ب به ممنوعیت در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و بند (ه) به ممنوعیت به‌کارگیری در مخاصمات مسلحانه داخلی اشاره دارد. ماده ۸ اساسنامه از متن پروتکل الحاقی اول به کنوانسیون‌های ژنو و کنوانسیون حقوق کودک

اقتباس گردیده است. با این تفاوت که در متن ماده به جای کلمه استخدام (Recruitment) از لغت سربازگیری یا نام نویسی (Conscripting or enlisting) استفاده شده است. هم چنین برای کاهش نگرانی چند کشور عربی که بیم آن داشتند که این اصطلاح شامل فلسطینی‌های جوان عضو جنبش انتفاضه شود، به «نیروهای مسلح» کلمه «ملی» نیز اضافه شد. از نظر بسیاری کشورها ماده ۸ خیلی ملایم و از موضع میانه روی بود و منجر به پذیرش پروتکل الحاقی توسط مجمع عمومی در می ۲۰۰۰ و با هدف افزایش سن به ۱۸ سال گردید (شبت، ۱۳۸۴، ص ۶۷).

حقوقدانان حقوق بین‌الملل طرز انشای ماده ۸ را از دو جهت مورد انتقاد قرار می‌دهند (ممتاز، پیشین، ص ۲۴۹): اول، از آن جهت که با جرم انگاری صرفاً مشارکت مستقیم کودکان کمتر از ۱۵ سال در نبردهای مسلحانه، اساسنامه با مقررات پروتکل الحاقی اول و کنوانسیون حقوق کودک در یک راستا قرار می‌گیرند. حال آن که طبق بند ۳ ماده ۴ پروتکل الحاقی دوم، کودکانی که به سن ۱۵ سال نرسیده‌اند حق استخدام در نیروهای مسلح و مشارکت در نبردها را ندارند. دوم، از آن جهت که نحوه اعلام ممنوعیت در خصوص به‌کارگیری کودکان در نیروهای مسلح، از دستاوردهای کنوانسیون حقوق کودک غفلت صورت گرفته است. زیرا براساس ماده ۳۸ کنوانسیون حقوق کودک، دولت‌ها متعهد شده‌اند که در استخدام کودکان بالای ۱۵ سال و زیر ۱۸ سال، اولویت را به بزرگترها بدهند. ناگفته نماند در طول کنفرانس رم تلاش‌های زیادی از سوی برخی دولت‌ها و صلیب سرخ صورت گرفت که اساسنامه را با کنوانسیون حقوق کودک هماهنگ سازد، لکن به دلیل مخالفت برخی کشورها از جمله آمریکا تلاش‌ها بی‌نتیجه ماند (ممتاز، پیشین، ص ۲۴۹).

این مسأله نگران‌کننده‌تر خواهد شد چنان چه به یاد آوریم که درمخاصمات داخلی در سال‌های اخیر، مشارکت کودکان سرباز در جنگ‌ها افزایش یافته است. با توجه به اطاعت پذیر بودن کودکان و نیز بی‌تشخیص عمل کردن آنان طعمه خوبی برای گروه‌های شورشی هستند. مهم‌تر از همه این که افراد ۱۵ تا ۱۸ سال که از نظر اساسنامه

دیوان کیفری بین‌المللی رزمنده قانونی محسوب می‌شوند، چنان‌چه مرتکب جرم گردند دردیوان قابل تعقیب نخواهند بود؛ زیرا بر اساس ماده ۲۶ اساسنامه، دیوان کیفری بین‌المللی نسبت به اشخاصی که در زمان ارتکاب جرم کمتر از ۱۸ سال دارند صلاحیت ندارد. ماده مزبور به این حقیقت اشاره دارد که کودکان کمتر از ۱۸ سال قربانیان جرایم بین‌المللی هستند و در نتیجه نباید مجازات شوند. همین امر، جنگ افروزان را به استخدام افرادی در همین محدوده سنی بین ۱۵ تا ۱۸ سال تشویق می‌نماید، تا بتوانند منویات خود را به دست کسانی اجرا کنند که از شمول صلاحیت دیوان خارج هستند (بابائی، ۱۳۸۳، ص ۳۰۸). در نتیجه همین امر بود که اساسنامه دادگاه ویژه برای سیرالئون، رسیدگی به جرم افراد ۱۵ تا ۱۸ سال را در صلاحیت دادگاه قرار دارد.^(۱۷) زیرا عامل بسیاری از جرایم در سرزمین سیرالئون کودکانی بودند که گروه‌های مسلح آنان را استخدام کرده بودند.

پرسشی که مطرح می‌شود این است که چنان‌چه یک فرمانده نظامی یا مقام مافوق از وجود کودکان زیر ۱۵ سال در نیروهای مسلح یا در مناصبات مسلحانه اطلاع داشته باشد و نسبت به آن جلوگیری ننماید عمل وی جرم است یا خیر؟ در مورد میزان آگاهی فرمانده از سن کودک، کافی است که متهم عمدا نسبت به اینکه سن کودک زیر ۱۵ سال است، خود را به نادانی بزند. عنصر روانی لازم محقق می‌شود چنانچه متهم مراقبت ننماید و در مورد سن کودک تحقیق نکند، هر چند سن کودک نزدیک به حداقل سن مورد حمایت باشد. (Triffterer, 1999. p. 262) در نظام‌های حقوقی ملی برخوردهای متفاوتی نسبت به آگاهی متهم از سن کودک وجود دارد. در رویه قضائی کامن‌لا، نظیر ایالات متحده آمریکا و انگلستان و ولز، عدم درک صحیح از سن کودک دفاع محسوب نمی‌شود ولو اینکه استنباط غلط سن کودک بتواند معقولانه واقع شود. از طرف دیگر قوانین فرانسه، هلند و آلمان، به طور کلی چنین دفاعی را پذیرفته‌اند. در عناصر جرایم پذیرفته شده توسط کمیسیون مقدماتی برای دیوان کیفری بین‌المللی در این مورد از رویکرد (دومی) پیروی شده است (کیتی چایساری، ۱۳۸۷، ص ۲۲۴).

۲. مشارکت فعال درمخاصمات

عبارت «استفاده از آن‌ها برای مشارکت فعال در مخاصمات» در طول اجلاس کمیسیون مقدماتی پیشنهاد شد. در زیر این اصطلاح یک پاورقی آمده بود که به فهم این اصطلاح کمک می‌کرد. از مذاکرات مقدماتی در تفسیر این اصطلاح می‌توان استفاده کرد:

عبارت «به کار گرفتن و مشارکت دادن» که در ماده ۸(ب) (۲۶) آمده است به منظور این است که مشارکت مستقیم یا فعال در نبرد و فعالیت‌های نظامی مرتبط با جنگ نظیر بازرسی (checkpoints)، جاسوسی (espionage)، خرابکاری (sabotage) و استفاده از کودکان به عنوان تله، پیک یا در محل بازرسی وسایل نقلیه نظامی یا در خط مقدم جبهه را شامل شوند. برعکس، این اصطلاح شامل فعالیت‌هایی که مستقیماً به مخاصمات مربوط نمی‌شوند، نظیر، رساندن غذا به یک پایگاه هوایی که کارمندان محلی در یک محل متاهلی استفاده می‌کنند. با این حال، استفاده از کودکان در یک وظیفه پشتیبانی مستقیم نظیر استفاده از آنان به عنوان حاملان مواد به خط مقدم، یا فعالیت‌هایی در خط مقدم می‌تواند مشارکت فعال شناخته شود.^(۱۸)

ماده ۸(ب) (۲۶) شامل مشارکت کودکان زیر ۱۵ سال در مخاصمات به خواست خودشان نمی‌شود مگر آن که مشارکت فعال آنان استفاده شود. هرچند کنفرانس رم عبارت «استفاده از آنان برای مشارکت فعال» را به جای «اجازه دادن به آن‌ها برای مشارکت» پذیرفت. لزومی به به‌کارگیری از زور در استفاده از آن‌ها نیست. مسلم است که فرماندهان نظامی وظیفه دارند تا کودکان زیر ۱۵ سال را از مشارکت فعال درمخاصمات به همراه زیر دستانشان یا از حمایت مستقیم از فعالیت‌های نظامی گروه‌های مسلح تحت کنترل یا فرمان خود بازدارند؛ در غیر این صورت، آن‌ها ممکن است تحت عنوان ترک فعل (omission) مورد تعقیب قرار گیرند (werle, 2005: 333).

دادگاه بین‌المللی جنایات جنگی برای رواندا در قضیه آکایسو^(۱۹) تأیید کرد که: «مشارکت مستقیم درمخاصمات» و «مشارکت فعال در مخاصمات» مشابه هستند و مترادف شناخته می‌شوند. دادگاه بین‌المللی جنایات جنگی برای یوگسلاوی سابق در

این مورد به صراحت بیان داشته است که: مشارکت « مستقیم» در کارهای جنگی به معنای « اعمال جنگی است که به خاطر ماهیت یا هدف شان احتمالاً سبب ورود صدمه جدی به کارکنان و تجهیزات نیروهای دشمن می‌شود».^(۲۰)

۳. نیروهای مسلح ملی

در کمیته مقدماتی کنفرانس رم توافق کامل وجود داشت که بسیج اجباری و ثبت نام یا استفاده از کودکان سرباز یک جنایت جنگی به موجب اساسنامه شناخته شود. بعد از بحث‌های فراوان نهایتاً توافق حاصل شد که قید ملی بعد از نیروهای مسلح آورده شود. اصطلاح نیروهای مسلح ملی یعنی نیروهای مسلح رسمی یک دولت (werle,2005:332). عبارت « نیروهای مسلح ملی» به عنوان یک توافق پذیرفته شد بعد از اینکه هیأت‌ها از این که جنایت جنگی را به « نیروهای مسلح منظم» محدود نمایند خودداری کردند. هدف از اضافه کردن قید ملی (National) بعد از نیروهای مسلح، کاهش نگرانی دولت‌های عربی در مورد اجرای این ماده در مورد جوانان عرب فلسطینی است که در انتفاضه شرکت دارند (میر محمد صادقی، ۱۳۸۳، ۱۳۱) به نظر می‌رسد استفاده از کودکان برای انداختن سنگ به سمت نیروهای اسرائیلی که تابع آموزش نیستند نمی‌تواند به عنوان مجبور کردن یا ثبت نام کردن در نیروهای مسلح قلمداد شود. اما آن‌ها می‌توانند به عنوان شرکت فعال در مخاصمات شناخته شوند. بنابراین، همان گونه که هیأت‌ها به صراحت نخواستند تا این ماده را به نیروهای مسلح «منظم» محدود نمایند، تعریف ماده ۴۳ پروتکل الحاقی اول^(۲۱) می‌تواند در تفسیر این ماده به کار گرفته شود. مطابق بند اول ماده فوق: نیروهای مسلح یک طرف مخاصمه شامل کلیه نیروهای مسلح سازمان یافته، گروه‌ها و واحدهائی است که تحت نظر فرماندهی قرار دارند که در قبال اعمال زیردستان خود در برابر آن طرف مسول هستند، حتی اگر حکومت یا مقامی نماینده آن طرف باشد که از سوی طرف دیگر مخاصمه به رسمیت شناخته نشده باشد. بنابراین، یک طرف مخاصمه لزوماً نیازی نیست که در کل سازماندهی شده باشد یا دولتی

باشد یا مقامی که نماینده دولتی باشد.

راجع به عنصر روانی جرم ثبت نام کردن کودکان در نیروهای مسلح و استفاده از کودکان در عملیات نظامی مستلزم علم مرتکب به این است که کودک زیر ۱۵ سال سن دارد. براساس سند جرایم، علم اجمالی کافی است (werle,2005:333). بنابراین، آستانه عنصر روانی لازم برای این جرم از آن چه در ماده ۳۰ اساسنامه دیوان آمده است، پایین‌تر است.^(۲۲)

در قوانین ایران در مورد اعزام افراد به خدمت نظام وظیفه اجباری که تنها شامل پسران می‌شود، باتوجه به این که بعد از رسیدن به سن ۱۹ سال^(۲۳) تمام خورشیدی آغاز می‌شود، مشکلی وجود ندارد. لکن در مورد به‌کارگیری افراد در نیروهای مسلح از جمله بسیج و سپاه این مشکل به چشم می‌خورد.^(۲۴) زیرا به موجب قانون استخدام سپاه پاسداران سن عضویت در این نیروها ۱۶ سال^(۲۵) است. در همین قانون نیز پرسنل بسیجی محصل را از این شرط سنی مستثنی کرده است. در نتیجه افراد ۱۵ سال می‌توانند درجات نظامی داشته باشند و افراد زیر ۱۵ سال نیز می‌توانند به عنوان بسیجی عادی فعالیت نمایند. بنابراین، باید در قانون بر عدم مشارکت مستقیم کودکان زیر ۱۵ سال در مخاصمات مسلحانه صراحتاً تأکید گردد تا از این طریق قوانین داخلی با مقررات کنوانسیون‌های بین‌المللی هماهنگ و مطابقت نمایند.

مبحث پنجم - رضایت دفاع محسوب نمی‌شود

در تحقق این جرم لازم نیست زور به کار گرفته شود و درکل، در رابطه با جنایات جنگی، رضایت به صراحت نسبت به ثبت نام کردن یا به خدمت فرا خواندن دفاع محسوب نمی‌شود. هرگونه اجازه ثبت نام داوطلبانه یا فرا خواندن اجباری به خدمت نظام ممنوع است. عناصر جرایم پذیرفته شده توسط کمیسیون مقدماتی برای دیوان کیفری بین‌المللی در مورد جرم فوق تأکید می‌کند که مرتکب باید یک یا چند شخص کمتر از ۱۵ سال را برای خدمت در نیروهای مسلح ملی اجبار کرده یا داوطلبانه نام

نویسی کرده، یا یک یا چند شخص را برای مشارکت فعالانه در مخاصمات استفاده کرده باشد. مرتکب می‌دانسته یا باید می‌دانسته^(۲۶) که چنین شخص یا اشخاصی کمتر از ۱۵ سال دارند.

متأسفانه به رغم اسناد بین‌المللی فراوان و ضمانت اجرای کیفی مقرر در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، دولت‌های متخاصم در رویه خود در این زمینه تغییری نداده‌اند. از کلمبیا تا کنگو و از سری لانکا تا میانمار به‌کارگیری کودکان در نبردهای مسلحانه حتی کودکان زیر ۱۰ سال هنوز ادامه دارد.^(۲۷) در حال حاضر، حدود ۲۵۰ تا ۳۰۰ هزار کودک سرباز در بیش از ۳۰ کشور جهان وجود دارد. بیش از ۵۰ دولت و گروه شورشی از جمله ببرهای تاملیل و گروه‌هایی در پرونده سودان، ساحل عاج، جمهوری دموکراتیک کنگو و سومالی دیده می‌شوند که از کودکان در جنگها و درگیریهای مسلحانه بهره می‌برند. به گفته سازمان ملل متحد طی دهه گذشته دومیلیون کودک در مناقشه‌های مسلحانه کشته شده‌اند.

دست‌آورد

در مورد شکل‌گیری یک قاعده عرفی و معاهدات بین‌المللی در خصوص ممنوعیت به‌کارگیری کودکان در نیروهای مسلح، علی‌الخصوص در هنگام وقوع رخدادهای مسلحانه تردیدی به جای نمانده است. متأسفانه، به‌رغم وجود تعهدات، اسناد و ضمانت‌اجراهای متعدد در حقوق بین‌الملل، به منظور جلوگیری از به‌کارگیری کودکان در نیروها و نبردهای مسلحانه، هنوز دولت‌ها به این کار مبادرت می‌نمایند. به نظرمی رسد علت اصلی این پدیده بین‌المللی، به ویژه در جوامع آفریقایی و آسیایی، وجود فقر و محرومیت می‌باشد. دست‌یابی به مواد غذایی در اردوگاه‌های نظامی، کودکان را وادار می‌نماید که درازاء دریافت نان به خواسته‌های آنان تن در دهند. کنترل جمعیت در این مناطق و بالابردن سطح آموزش و آگاهی‌های عمومی می‌تواند به ریشه‌کنی این پدیده زشت بیانجامد. ❖

یادداشت‌ها:

1. ILO Worst form of Child Labor Convention 1999.

2. <http://www.baztab.com/news>.

۳. منظور از کودکان سرباز اشخاص زیر ۱۸ سال است که در نیروهای مسلح یا گروه‌های مسلح استخدام و یا در درگیری‌های مسلحانه مورد استفاده قرار گرفته و یا شرکت نمایند (به نقل از بابائی، همان، ص ۳۰۵).

۴. نماینده ویژه دبیرکل سازمان ملل متحد گزارشی در خصوص «حمایت از کودکان آسیب دیده از مخاصمات مسلحانه» به دنبال قطعنامه ۵۱/۷۷ مورخ ۱۲ دسامبر ۱۹۹۶ ارائه کرده است. برای مطالعه گزارش رک:

A/53/482-corr.1 October 1998, A/54/430, October 1999.

همچنین به ضمایم گزارش دبیرکل ملل متحد در مورد «کودکان و مخاصمات مسلحانه» مراجعه کنید که شامل فهرستی از کشورهایی است که دولت‌ها و گروه‌های مسلح آنان در مخاصمات داخلی از کودکان سربازگیری می‌نمایند. در این گزارش آمده است که فقط در جمهوری دموکراتیک کنگو دوازده گروه مسلح هستند که کودکان را به استخدام خود در آورده‌اند.

A/58/546/2003/1053, 10 November 2003, pp.20-23.

5. The convention on the Human Rights of the child (1989)

دولت ایران در سال ۱۳۷۲ به این کنوانسیون ملحق گردیده است.

۶. نیروهای مسلح در قوانین ایران عبارتند از: نیروهای نظامی و انتظامی. برای اطلاع رک: قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران مصوب ۱۳۷۰؛ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲؛ قانون حمایت قضائی از کارکنان دولت و پرسنل نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۶. ۷. دولت ایران تاکنون به این پروتکل ملحق نشده است.

۸. دادگاه ویژه سیرالئون به موجب قطعنامه شماره ۱۳۱۵ مورخ ۱۴ اوت ۲۰۰۰ شورای امنیت سازمان ملل متحد تشکیل شده است. دادگاه مأموریت دارد تا مسئولان جنایات جنگی در مخاصمه مسلحانه داخلی این کشور را به سزای اعمال شان برساند.

10. The statute special court for Sierra Leone, Article 4.

۱۱. دادگاه ویژه سیرالئون نیز آکس تومبا بریما، بریما بازی کامارا و سانتیگ بوربور کانو از شورای انقلابی نیروهای مسلح را محکوم و برای آنان کیفر تعیین کرد و اخیراً نیز (Allieu Kondewa) از نیروهای شبه نظامی دفاع مدنی را برای جنایت استخدام و استفاده از کودکان به عنوان سرباز محکوم کرد. این دیوان همچنین چالز تیلور را به اتهام جنایات جنگی از جمله ثبت نام کردن و نام نویسی کودکان در نیروهای مسلح و استفاده از آنان برای شمارکت فعال درمخاصات محاکمه می کند. برای اطلاع بیش تر رک:

<http://www.integranet.un.org/children/conflict/english/internationaltribunals.html>(visited 2009/10/06)

۱۲. در کنفرانس دیپلماتیک رم چهار گزینه مطرح شده بود:

- الف - مجبور کردن کودکان زیر ۱۵ سال به مشارکت مستقیم درمخاصات؛
- ب - استخدام کودکان زیر ۱۵ سال به مشارکت در نیروهای مسلح یا استفاده از آنها برای مشارکت فعال درمخاصات؛
- ج - استخدام کودکان زیر ۱۵ سال به مشارکت در نیروهای مسلح یا اجازه دادن به آنها برای مشارکت درمخاصات؛
- د - جنایت جنگی شناخته نشود.

۱۳. در کمیته مقدماتی در کنفرانس رم در مورد بسیج اجباری و نام نویسی یا استفاده از کودکان سرباز در نیروهای مسلح به عنوان یک جنایت جنگی به موجب اساسنامه دیوان یک توافق کلی وجود داشت. رک:

Triffterer, Otto. Commentary on the Rome statute of the International criminal court. (Observers , Notes ,Article by Article. Baden- Baden, 1999. p.260.

14. Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into the national armed forces or using them to participate actively in hostilities.

15. Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into the national armed forces or using them to participate actively in hostilities.

۱۶. دیوان کیفری بین المللی جرمن کاتانگا (Germain katanga) رهبر سابق نیروی مقاومت در آیتوری (Patriot Resistance force in Ituri(FRPI) و توماس لوبانگو دیلی (Thomas Lubango Dyilo) رهبر و بنیان گذار اتحادیه شبه نظامیان کنگو در منطقه آیتوری جمهوری دموکراتیک کنگو را به اتهام نام نویسی و ثبت نام کودکان زیر ۱۵ سال و استفاده از

کودکان برای مشارکت فعال درمخاصمات بازداشت کرده است. دیوان هم چنین حکم جلب پنج مقام ارشد ارتش مقاومت لرد، از جمله رهبر شبه نظامیان کنگو در منطقه آیتوری (Union of Congolese Patriots in Ituri) که به جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت از جمله ثبت نام اجباری و استفاده از کودکان زیر ۱۵ سال متهم است.

17. The Statute of Special Tribunal for Sierra Leone, article 7.

18. Report of the Preparatory Committee 1998, Add. 1, fn.12 to article 5, war crimes, B (t) Option 2, p.25.

19. Akayesu, Jean Paul .Judgment, 2 September 1998 (ICTR- 96-4) para.627.

20. Prosecutor v Rutaganda, ICTR (Trial Chamber), judgment of 6 December 1999, para.100.

21. Additional Protocol I, article 43.

۲۲. برای مطالعه بیش تر رک:

Werle, Op.Cit.p.104, margins 303,304 and 313.

۲۳. ماده ۲ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳.

۲۴. برای اطلاع بیش تر رک: www.childsoldiersglobalreport.org

۲۵. ماده ۲ قانون استخدامی سپاه مصوب ۱۳۷۰.

26. He knew or must have known.

27. Child Soldier use 2003; A Briefing for the 4th UN Security Council open Debate on children and Armed conflict: The coalition to stop the use of child Soldiers, January 2004, WWW.Child-soldier.org.

منابع

۱- فارسی

آشنائی با حقوق بشر دوستانه بین‌المللی (به انضمام قراردادهای چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷) کمیته ملی حقوق بشر دوستانه. ۱۳۸۱.

بابائی، مجتبی (۱۳۸۳). قواعد بین‌المللی حاکم بر کودکان سرباز. مجموعه مقالات همایش نهضت بین‌المللی (صلیب سرخ و هلال احمر و حقوق بشر دوستانه). تهران: انتشارات کلام شیدا.

بلیغ، ناهید و سایرین (۱۳۸۳). کنوانسیون حقوق کودک و بهره‌وری از آن در حقوق داخلی ایران. زیر نظر نسرين مصفا. تهران: انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

دیهم، علیرضا (۱۳۸۰). مقدمه‌ای بر دیوان کیفری بین‌المللی. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.

کسسه، آتونيو (۱۳۸۷). حقوق کیفری بین‌المللی. ترجمه حسین پیران و سایرین. تهران: انتشارات جنگل.

گریانک ساک کیتی چایساری (۱۳۸۷). حقوق کیفری بین‌المللی. ترجمه حسین آقائی جنت مکان. تهران: انتشارات جنگل، چاپ دوم.

شبث‌ا. ویلیام (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر دیوان کیفری بین‌المللی. میر عباسی، باقرو حمید الهوئی نظری. تهران: انتشارات جنگل.

ممتاز، جمشید و امیرحسین رنجبریان (۱۳۸۴). حقوق بین‌الملل بشر دوستانه مختصات مسلحانه داخلی. تهران: نشر میزان.

مصفا، نسرين. کودکان و تعارضات مسلحانه (۱۳۸۳). قواعد بین‌المللی حاکم بر کودکان سرباز. مجموعه مقالات همایش نهضت بین‌المللی (صلیب سرخ و هلال احمر و حقوق بشر دوستانه). تهران: انتشارات کلام شیدا.

۲- انگلیسی

Cassese, Antonio (2003). *International Criminal Law*. New York: oxford

university press

Christine van den Wyngaert(2000).*International Criminal Law*. Second revised edition. Netherland. Kluwer law International

Kriangsak Kittichaisaree (2001). *International Criminal Law*. New York: Oxford university press

Schabas.A.William (2001).*An Introduction to the International Criminal Court*: Cambridge University Press

Trriffterer Otto (1999).*Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*. (Observers, Notes, Article by Article. Baden- Baden)

Werle, Gerhard. Principles of International Criminal Law. T.M.C.Asser Press.2005.

www.Child-soldier.org

www.ICC.com

www.sc-sl.org.

[http://www.integranet.un.org/children/conflict/english/international tribunals.html](http://www.integranet.un.org/children/conflict/english/international_tribunals.html) (visited 2009/10/06)

www.childsoldiersglobalreport.org